

промисловості, які базуються на авторських правах, вносять значний вклад у ВВП (у США – 5,2%, Нідерландах – 5,5 %, в Фінляндії – 4,13%) [15]. Доцільність господарсько-правового регулювання відносин у сфері використання об'єктів авторського права підтверджується і аналізом практики господарських судів. У господарських судах спостерігається тенденція до збільшення кількості спорів між суб'єктами господарювання про неправомірне використання об'єктів авторського права, про відшкодуванні збитків, спричинених порушенням авторських прав (Оглядовий лист Вищого господарського суду України «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти авторського і суміжних прав» від 22.01.2007 р. № 01-8/25).

У разі доповнення переліку об'єктів інтелектуальної власності у ст. 155 ГК України об'єктами авторського права, він фактично буде співпадати із переліком об'єктів у ст. 420 ЦК України, тобто втратить своє самостійне нормативне значення. У зв'язку з цим доцільно виключити перелік об'єктів інтелектуальної власності із ГК України. Це буде означати можливість використання у господарській діяльності будь-яких об'єктів інтелектуальної власності.

Наведені пропозиції будуть сприяти формуванню в господарському законодавстві України підходу до закріплення майнових прав інтелектуальної власності, який, з одного боку, буде узгоджений із нормами ЦК України, а з іншого – відобразить специфіку реалізації цих прав у сфері господарювання.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14.07.1967: [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_169.
2. Підпригора О. Право інтелектуальної власності і новий Цивільний кодекс України / О. Підпригора // Вісник Академії правових наук України. — 2003. — № 2 (33) — № 3 (34). — С. 399—413.
3. Потоцький М.Ю. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні: загальнотеоретичне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Інститут права імені князя Володимира Великого Міжрегіональної академії управління персоналом. — К. — 2009. — 211 с.
4. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. — М.: «Темс». 1996. — 704 с.
5. Дозорцев В. А. Интеллектуальные права: Понятие. Система. Задачи кодификации. Сборник статей / В. А. Дозорцев // Исслед. центр частного права. — М.: Статут, 2005.
6. Шишка Р.Б. Охрана прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Р. Б. Шишка; Національний університет внутрішніх справ. — Х., 2004. — 468 с.
7. Белов В.А. Объект субъективного гражданского права, объект гражданского правоотношения и объект гражданского оборота: соотношение понятий / В.А. Белов // Объекты гражданского оборота: сб. ст. / Отв. ред. М.А. Рожкова. — М., 2007. — С. 6-77.
8. Куртъ А. Проблема юридической природы или сущности вещного (имущественного) права как объект гражданского оборота / А. Куртъ // Закон и жизнь. — 2014. — №3. — С.31-37.
9. Кулаков В.В. Обязательство и осложнения его структуры в гражданском праве России: монография / В.В. Кулаков. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: РАП; Волтерс Клувер, 2010. — 256 с.
10. Федотов Д.В. Бестелесное имущество в гражданском праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук по спец. 12.00.03 - Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право / Д.В. Федотов. — Екатеринбург, 2012. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.dissertcat.com/content/besteslesnoe-imushchestvo-v-grazhdanskom-prave>
11. Новицкий И. Б. Основы римского гражданского права. — М., 1960. — С. 83.
12. Група Interbrand представила рейтинг самых дорогих глобальных брендов 2013 года / [Электронный ресурс]. — Режим доступа: / <http://www.ndiiv.org.ua/news/view-img-hspace-3-vspace-3-border-0-height-60-src-http-forinsurer-com-img-pics-pic03.html#ixzz2ywBSE77Q>
13. Саватъе Р. Теория обязательств / Р. Саватъе. — М.: Прогресс, 1972. — 440 с.
14. Ротанъ В. Застосування Цивільного та Господарського кодексів України (коментар до ст. 9 ЦК і ст. 4 ГК) / В. Ротанъ // Підприємство, господарство і право. — 2004. — № 3. — С. 3-7.
15. Гантчев Д. Экономическая значимость авторского права и базирующихся на нем отраслей промышленности / [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.fips.ru/>.

УДК 340.114

СПЕЦИФІКА РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ У ДЕРЖАВАХ ПЕРЕХІДНОГО ТИПУ

Краковська А.Є., к.ю.н., доцент кафедри теорії та історії держави і права Донецького національного університету (Україна)

Краковська А.Є. Специфіка реалізації соціальної функції у державах перехідного типу.

У статті висвітлено специфіку реалізації соціальної функції у державах перехідного типу, оскільки Україна відноситься саме до цього типу держав. Обґрунтовано положення, що специфіка впливу політичних відносин на розвиток і реалізацію соціальної функції у державах перехідного типу зумовлюється неусталеністю демократичних традицій державного управління, а також відсутністю стійкого політичного консенсусу щодо основних цілей, завдань держави, а також перспектив її політичного і соціального розвитку. Зазначено основні властивості держав перехідного типу, які впливають на реалізацію соціальної функції. Виявлено, який саме вплив на реалізацію соціальної функції держави має неусталеність кожного з виділених типів суспільних систем. Визначено механізми нейтралізації впливу негативних явищ (економічного, політичного і правового характеру), які об'єктивно здатні знизити ефективність реалізації соціальної функції, або ж взагалі заблокувати реалізацію даної функції.

Ключові слова: соціальна функція держави, реалізація соціальної функції, перехідні держави, транзитивна держава, економічна система, політична система, правова система, економічні відносини, політичні відносини, правові відносини, правова держава, демократична держава, соціальна держава.

Краковская А.Е. Специфика реализации социальной функции в государствах переходного типа.

В статье освещена специфика реализации социальной функции в государствах переходного типа, поскольку Украина относится именно к этому типу государств. Обосновано положение, что специфика воздействия политических отношений на развитие и реализацию социальной функции в государствах переходного типа обусловлена неустойчивостью демократических традиций государственного управления, а также отсутствием устойчивого политического консенсуса по основным задачам государства, а также перспектив ее политического и социального развития. Указаны основные свойства государств переходного типа, влияющие на реализацию социальной функции. Выведено, какое именно влияние на реализацию социальной функции государства имеет неустойчивость каждого из выделенных типов общественных систем. Определены механизмы нейтрализации влияния негативных явлений (экономического, политического и правового характера), которые объективно способны снизить эффективность реализации социальной функции, или же вообще заблокировать реализацию данной функции.

Ключевые слова: социальная функция государства, реализация социальной функции государства, переходные государства, транзитивное государство, экономическая система, политическая система, правовая система, экономические отношения, политические отношения, правовые отношения, правовое государство, демократическое государство, социальное государство.

Krakovska A. The specifics of implementing social functions in the transition states.

The paper illuminates the specifics of implementing social functions in the transition states (whereas Ukraine belongs to this type of state). The author substantiated position that the specifics of political relations influence on the development and the realization of social function in transition states is caused by volatility of democratic traditions of public administration and the lack of stable political consensus on key aims, state's assignment and

prospects of its political and social development. This paper outlines the main properties of transition states that have an impact on the implementation of social function. It was found which impact on social functions of the state has the instability of each selected types of social systems. The author defined the mechanisms of neutralization of the negative event's affect (economic, political and legal nature) that objectively are able to reduce the efficiency of the social function or block the implementation of this function at all.

Key words: social function of a state, realization of social function, transition state, transitive state, economic system, political system, legal system, economic relations, political relations, legal relations, the legal state, democratic state, social state.

Постановка проблеми. У цілому ряді випадків (і ситуація, яка нині спостерігається в Україні як раз відноситься до цієї групи) ми маємо справу не з «чистими типами», а з перехідною державою і перехідним суспільством, де економіка має змішаний характер, політична система має чіткі ознаки транзитивності, а правова система сполучає у собі як нові, так і старі елементи та інститути. Як правило по відношенню до таких держав вживається поняття «транзитивна держава» (в основному йдеться про ситуацію демократичних транзитів, про їх «державно-владний» [1, с.232], чи «людський вимір» [2, с.328]) або ж «перехідна держава». Перше з них здебільшого використовується у сучасній політичній теорії, тоді як термін «перехідна держава» активно вживається і в юридичній, і у політичній, і в економічній науці. Основною властивістю таких перехідних держав є поступове формування нових інститутів (тобто йдеться про складний і тривалий процес політичної, правової та економічної інституціоналізації), які дозволяють функціонувати державі на демократичних засадах і сприяють її розвиткові в напрямі втілення ідеалів правової і соціальної держави [3, с.166]. Зрозуміло, що цей процес «визрівання демократії, соціальної і правової держави» не є миттєвим і часто займає доволі тривалий час. Зокрема про це пише В.Горбатенко, наголошуючи на тому, що перехідна держава є державою змішаного типу, що займає проміжне становище між двома основними «чистими» типами, яка поступово набуває все більше ознак одного з чистих типів і втрачає ознаки іншого [4, с.135]. Наслідком такої «поступовості» є те, що в переважній кількості випадків ми маємо справу з неусталеними типами політичної, економічної і правової системи, а отже всі перелічені типи суспільних відносин відповідним чином впливають і на стан реалізації соціальної функції. Очевидно, що наука теорії держави і права не може не враховувати цей аспект у вивченні соціальної функції, оскільки тоді будь-яка модель підвищення ефективності реалізації соціальної функції виявлятиметься відірваною від реального життя та від реальних суспільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед сучасних авторів, які займалися питаннями реалізації соціальної функції слід назвати імена таких фахівців як: К.Бабенко, І.Воронов, В.Горбатенко, Р.Гринюк, Н.Пархоменко, О.Скрипнюк, В.Таций, В.Федоренко, М.Цвік, В.Цветков, Ю.Шемшученко та інші. Але в багатьох дослідженнях з питань реалізації соціальної функції держави поза увагою науковців залишається проблема підвищення ефективності реалізації соціальної функції у перехідних державах, яка має складний і комплексний характер, і має вирішуватись із врахуванням потреби у нейтралізації впливу певних властивостей перехідних держав. Дослідження специфіки реалізації соціальної функції у державах перехідного типу має велике теоретичне і практичне значення, особливо в сучасних умовах, які склалися в Україні.

Виділення невирішеної проблеми. На сьогоднішній день для аналізу соціальної функції держави в контексті утвердження України як соціальної держави необхідно вивчити специфіку реалізації соціальної функції у державах перехідного типу, оскільки Україна відноситься саме до цього типу держав.

Мета наукової статті - необхідно виявити, з одного боку – те, який саме вплив на реалізацію соціальної функції держави має неусталеність кожного з виділених нами типів суспільних систем, а з іншого – визначити ті механізми нейтралізації впливу негативних звищ (економічного, політичного і правового характеру), які об'єктивно здатні знизити ефективність реалізації соціальної функції, або ж взагалі заблокувати реалізацію даної функції.

Результати дослідження. Чи не найбільш часто головною проблемою забезпечення соціальної функції перехідної держави називають економічну неусталеність та недостатній розвиток ринкових відносин. Це положення є правильним, однак, на нашу думку, воно потребує певних методологічних уточнень. Справа у тому, що так званий «чистий ринок», в якому діє принцип «кожен сам за себе і лише один Бог за всіх» є таким же небезпечним для процесу реалізації соціальної функції держави як і тотально одержавлена економіка, яка притаманна тоталітарним та авторитарним державам. Тобто у випадку відсутності ринкових відносин ми маємо справу не з соціальною державою, а у кращому випадку – з одним з різновидів патерналістської держави, а у випадку абсолютизації механізмів ринкової саморегуляції – з суттєвою редукцією ролі та значення соціальної функції, адже, як визнають теоретики крайнього економічного лібералізму, будь-яке втручання держави в економічні процеси є небажаним явищем. За цієї причини, положення про необхідність утвердження ринкових відносин для сприяння конкурентоздатності економіки і підвищення рівня економічного розвитку, у контексті створення необхідної економічної основи для реалізації соціальної функції держави означає не беззастережне насадження інститутів вільного ринку, а створення специфічної «соціально орієнтованої» ринкової економіки [5, с.319]. Під поняттям соціально-ринкової економіки наразі мається на увазі така модель економічного устрою суспільства, яка характеризується соціально-розподільчою та соціально-захисною роллю держави, економіка якої ґрунтується на ринкових принципах і регулюється ринковим механізмом, що забезпечує високу ефективність її функціонування та виконання державою її соціальних функцій. Як писав свого часу А.Мюллер-Армак, «соціально орієнтована ринкова економіка виходить з реального ґрунту існування ринку та ринкових сил і намагається при цьому цілеспрямовано використовувати неорієнтовані сили цього ринку на досягнення соціальної забезпеченості та покращення суспільного середовища» [6, с.61]. На думку цього відомого економіста і теоретика, в основі соціально орієнтованої ринкової економіки лежать п'ять основних принципів: 1) участь робітників в управлінні виробництвом, суспільним та державним життям; 2) визнання та забезпечення діяльності таких ринкових механізмів як конкуренція, вільне ціноутворення тощо; 3) економічна свобода пов'язана із запровадженням соціального партнерства; 4) відповідальність держави за наслідки ринкового розвитку, а також погляд за дотриманням всіма загальних «правил гри», що впорядковують економічне та соціальне життя; 5) підтримка тих, хто в силу тих чи інших обставин не здатен приймати участь у виробленні суспільного корисного продукту. Таким чином соціально орієнтована ринкової економіки означає, що держава спрямовує свою діяльність на пом'якшення негативних наслідків і посилення позитивних наслідків запроваджуваних реформ для матеріального стану як всього населення в цілому, так і кожної окремої людини, кожного окремого громадянина [7, с.370].

Утім, в умовах перехідних держав та не сформованості ринкових механізмів, держава доволі часто виявляється неспроможною діяти в режимі соціально орієнтованої ринкової економіки. Про потенційну загрозу такої ситуації ще у середині 90-х років минулого століття попереджав відомий вітчизняний економіст В. Гесць [8, с.10]. Отже, перехідна економічна система як правило характеризується цілим рядом ознак, які несуть потенційну загрозу для реалізації соціальної функції. До таких загроз, на наше переконання, слід віднести наступні: істотне скорочення внутрішнього валового продукту, зниження інвестиційної та інноваційної активності і науково-технічного та технологічного потенціалу, скорочення досліджень на стратегічно важливих напрямках інноваційного розвитку; ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки; нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової (фіскальної) політики держави; відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам; зростання кредитних ризиків; критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення; загострення проблеми підтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів на території України; недостатні темпи відтворювальних процесів та подолання структурної деформації в економіці; критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку; нераціональна структура експорту з переважно сировинним характером та низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості; велика торгова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів; небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки; неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій, що ускладнює створення конкурентного середовища в економіці; критичний стан з продовольчим забезпеченням населення; неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, недостатні темпи диверсифікації джерел їх постачання та відсутність активної політики енергозбереження, що створює загрозу енергетичній безпеці держави; «тінізація» національної економіки; переважання в діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними. Все це не тільки не сприяє реалізації соціальної функції, але й безпосередньо унеможливає забезпечення соціально спрямованої державної діяльності щодо підтримки найбільш вразливих верств населення,

подолання різноманітних кризових явищ у соціальній та гуманітарних сферах тощо. Дійсно, якщо проаналізувати передумови реалізації найважливіших завдань держави в світлі реалізації соціальної функції, а це – подолання бідності, створення безпечних і комфортних умов для життя громадян, підтримка молодих, соціально незахищених та багатодітних сімей, поступове забезпечення соціальним житлом тих, хто цього потребує, створення нових робочих місць та можливостей для реалізації своїх здібностей кожною людиною, – то ми доходимо висновку про те, що всі вони можуть бути успішно втілені лише за наявності відповідної економічної бази.

Те ж саме справедливо, якщо визначити ті базові передумови, які повинні забезпечуватись у тій чи іншій сфері соціального забезпечення. Наприклад, досліджуючи сферу охорони здоров'я, можна виділити такі важливі проблеми як: надання кожному громадянину гарантованого переліку безоплатних медичних послуг; запровадження єдиної системи показників якості роботи медичних закладів; відновлення системи охорони здоров'я в кожному місті та селі; зміщення акцентів у фінансуванні охорони здоров'я на користь первинної допомоги; безоплатне забезпечення дітей-інвалідів ліками, медичними засобами, спеціальним харчуванням, створення умов для їх повноцінного життя у суспільстві тощо. Для їх розв'язання необхідна відповідна економічна основа, якої наразі Україні як перехідній державі об'єктивно бракує.

Таким чином, першим обов'язковим елементом аналізу стану реалізації соціальної функції в умовах перехідних держав є виявлення рівня розвитку та якості економічних відносин. Як правило, зазначені економічні відносини характеризуються неусталеністю та нестабільністю, коли одні інститути (притаманні авторитарній або тоталітарній державі) вже відійшли у минуле, а нові ще не сформувалися. Більше того «дикий характер ринку», який притаманний перехідним державам на початковому етапі реформ часто не тільки не сприяє реалізації соціальної функції, а навпаки – поглиблює соціальне протистояння всередині суспільства, збільшує кількість безробітних і малозабезпечених, посилює соціальне розшарування, нищить бодай найменші соціальні стандарти, сприяє прогресуванню соціальної депресії та апатії. Очевидно, що подібний несприятливий економічний фон вскрай негативно відбивається на процесі реалізації економічної функції. У цьому сенсі не можна не погодитись з думкою О. Скрипнюка, який чітко пов'язує перспективи реалізації соціальної функції з закінченням перехідного періоду в економіці, коли вона вивільняється як від тотального державного патронату, так і від численних ілюзій «чистого ринку» [9, с.549-594].

Наступною важливою ознакою держав перехідного типу, яку не можна обійти увагою у ході дослідження соціальної функції держави, є їх політична нестабільність, а також неусталеність інституціональної структури. Причини зазначеної неусталеності значною мірою пояснюються тим, що політична система перехідної держави завжди характеризується докорінною зміною її найважливіших характеристик. Тобто вся система державної влади несе на собі відбиток трансформації політичного режиму від тоталітарного (або авторитарного) до демократичного. З погляду дослідження соціальної функції держави це означає насамперед те, що часто в державі відсутня необхідна організаційна структура, яка б забезпечувала реалізацію соціальної функції, адже ті органи державної влади, на яких лежить пряме завдання здійснення заходів щодо соціальної безпеки громадян, їх соціального забезпечення і соціальної підтримки самі знаходяться у стадії організаційного становлення. Однак, говорячи про зміну політичних відносин і специфіку політичних процесів перехідної держави в світлі реалізації соціальної функції держави, було б помилковим зводити цю проблематику виключно до суто організаційних питань, які пов'язані зі становленням нової системи публічної влади. Адже насправді, як справедливо відмічав В. Журавський, ця проблема є значно глибшою і пов'язана практично з усіма без винятку політичними відносинами, які зазнають змін в умовах перехідної держави [10, с.64]. У випадку перехідних держав, коли вони, як відмічав М.Шаповаленко, потрапляють у смугу «режимних змін пов'язаних з реорганізацією політичної влади» [11, с.416], ми стикаємося з двома принциповими процесами, які завдають впливу на функціонування держави в цілому і на її соціальну функцію зокрема. По-перше, будь-який перехідний період передбачає, що у політичному просторі взаємодіють не стільки вже певні сформовані політичні суб'єкти, елементи, структури, органи, тощо, а такі, які видозмінюються в ході цього самого політичного процесу.

Про цю властивість політичних відносин в умовах перехідних держав пишуть такі відомі вітчизняні дослідники як В.Горбатенко та В.Цветков, які відзначають що демократична модернізація завжди включає в себе такі елементи як: раціоналізація та підвищення ефективності політичної влади, диференціація та інституціоналізація політичної структури, забезпечення формування інститутів широкої участі громадян у політичному житті, створення цілісної системи політичної соціалізації [12, с.18-21]. Щоб зробити це положення більш зрозумілим, звернемося до прикладу, який наводять О.Бандурка та Ю.Древал. Досліджуючи становлення і розвиток в Україні інституту парламентаризму, вони вказують, що зараз не можна обмежуватись виключно висвітленням питань взаємодії парламенту з іншими органами (гілками) державної влади в частині реалізації основних функцій цього представницького органу державної влади, оскільки цей політичний процес охоплює не тільки відносини по лінії «парламент – президент» чи «парламент – уряд», але й включають в себе складний і суперечливий процес політичного розвитку самого парламенту, який передбачає його структуризацію, налагодження механізмів взаємодії між парламентськими фракціями, підвищення ефективності його діяльності, створення законодавчо-правової бази його функціонування і розвитку [13, с.11]. В результаті чого, в процес реалізації соціальної функції цим органом державної влади (насамперед йдеться про необхідність розробки і прийняття відповідних законів щодо врегулювання соціальних відносин і сприяння постійному зростанню рівня соціального захисту громадян) часто втручаються суто політичні конфліктогенні чинники. Яскравим прикладом цього може виступити ситуація блокування діяльності Верховної Ради України, коли однією з головних причин цього стало протистояння окремих політичних сил всередині самого парламенту. Однак, не дивлячись на суто політичний характер даного конфлікту, тривалий час не було змоги прийняти будь-які закони, які б сприяли підвищенню рівня соціальних гарантій громадян України, а також підвищенню рівня прожиткового мінімуму. Свідомо уникаючи будь-яких оцінок цих подій, оскільки це виходить за межі нашого дослідження, зауважимо лише на тому, що в даному випадку ми спостерігаємо чітку кореляцію між специфікою політичного процесу у перехідній державі і вадами в реалізації соціальної функції держави. Тобто, політика не стільки сприяє вирішенню соціально значущих завдань держави, скільки заважає ефективній діяльності в частині підвищення рівня соціального захисту громадян. Більше того, необхідного наголосити на тому, що у перехідних державах політичний конфлікт, як елемент політичного процесу, завжди несе в собі значний деструктивний потенціал [14, с.381]. У цьому сенсі всі суперечки суб'єктів політичних конфліктів відбуваються на тому, як саме реалізуються найважливіші функції держави. Причому останнім часом роль соціальної функції істотно зростає, адже саме «соціальний популізм» часто стає тим головним інструментом боротьби, який використовується різними політичними суб'єктами в боротьбі за публічну владу.

По-друге, визначаючи інституціональну неусталеність перехідних держав як одну з основоположних характеристик динаміки розвитку політичної системи, ми практично одразу ж стикаємося з проблемою напрямку змін у перехідній державі, оскільки всі зміни у ній завжди супроводжуються зміною не тільки кількісних, але й якісних показників. Проблема напрямку трансформації в світлі реалізації соціальної функції держави є важливою з огляду на те, що у стабільних державах переважна кількість змін завжди означають лише вдосконалення вже існуючих політико-правових інститутів, що в свою чергу обертається такими властивостями функціонування держави як поступовість, стабільність та прогресивність. Натомість політичні зміни в перехідних державах можуть носити подвійний характер, оскільки трансформаційний процес потенційно може відбуватись у двох напрямках: формування демократичної держави та формування недемократичної системи організації державної влади. Більше того, навіть тоді коли офіційно проголошуються демократичні цілі, сам політичний процес, як пишуть російські дослідники В.Пугачов та А.Соловйов, може реалізовуватись принаймні за чотирма ймовірними сценаріями: а) перемога прогресивних політичних еліт в конкуренції з іншими політичними елітами, яка супроводжується активною підтримкою політично активної більшості громадян і відповідно – успішна демократизація; б) висока конкуренція політичних еліт при низькій політичній активності громадян, яка має своїм результатом формування сприятливого ґрунту для становлення авторитарного політичного режиму; в) низька конкуренція політичних еліт при високій політичній активності громадян, яка спричиняє посиленню охлократичних тенденцій і зниженню ефективності державного управління; г) мінімізація інтенсивності всіх політичних процесів (як на рівні громадянського суспільства, так і на рівні політичних еліт), яка може обернутися встановленням диктатури, коли «незатребувана» політична влада потрапляє в «сильні руки» [15, с.429].

Разом з тим, звертаючись до аналізу політичної специфіки перехідних держав в світлі реалізації ними соціальної функції, не можна не звернути увагу на те, що в таких умовах дещо видозмінюється роль основних суб'єктів політичного життя, які покликані представляти соціальні інтереси громадян у діяльності вищих органів державної влади. Насамперед ми маємо на увазі проблему політичних партій. Серед вітчизняних фахівців про це чітко пише А.Француз, який зазначає що саме інституціональна неусталеність діяльності політичних партій стає

на заваді відстоювання ними інтересів тих верств населення і тих громадян, яких вони представляють [16, с.276]. Схожих висновків у своєму аналізі доходить і К.Бабенко [17, с.26-32]. Але зараз слід відмітити навіть не стільки фактор інституціональної неусталеності, скільки те, як зазначає М.Примуш, що переважна кількість політичних партій в умовах перехідних держав взагалі є не стільки політичними партіями у точному значенні цього поняття, скільки звичайними «піар-проектами» або «штучними продуктами політтехнологів» [18, с.47]. Нагадаємо, що відповідно до свого законодавчого визначення (у разі звернення до національного конституційного законодавства України) політична партія – це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян-прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах [19]. Подібні визначення ми знаходимо і в конституційному законодавстві європейських країн. Наприклад у статті 21 Основного Закону ФРН вказується, що «Партії сприяють формуванню політичної волі народу. Вони можуть вільно утворюватись. Їх внутрішня організація повинні відповідати демократичним принципам», а у Законі ФРН «Про політичні партії» додається, що основними функціями політичних партій є: вплив на формування громадської думки, підтримка активної участі громадян в політичному житті, висунення кандидатів на виборах до органів державної влади, вплив на політичну діяльність парламенту і уряду, піклування про наявність постійного живого зв'язку між народом та органами державної влади [20, с.125]. Однак у разі, коли політична партія не є носієм жодної ідеології, не представляє соціальні інтереси своїх членів, то тоді суспільство втрачає один з найважливіших інститутів впливу на державну владу в частині представлення та захисту своїх соціальних інтересів [21, с.191].

Таким чином, поряд з суто економічними причинами, які заважають реалізації соціальної функції в умовах перехідних держав, необхідно вказати і на політичні причини, які також впливають як на ефективність соціальної функції, так і на ті механізми через які суспільство може передавати свої найважливіші соціальні інтереси як на вищі рівні державної влади, так і на місцевому рівні.

Існує ще одна принципово важлива група причин і факторів, які впливають на реалізацію соціальної функції перехідною державою. Ми маємо на увазі специфіку правової системи перехідної держави та її вплив на реалізацію соціальної функції. Зараз звернемося до питань, що пов'язані з правовим забезпеченням соціальної функції сучасної Української держави. Той факт, що зазначений взаємозв'язок існує не викликає жодних сумнівів, адже як доводять автори монографії «Державотворення і правотворення в Україні» весь процес функціонування Української держави, становлення тих чи інших її інститутів відбувається у правовому просторі, який також вдосконалюється і знає істотних змін [22]. Разом з тим, маємо відзначити, що соціальна функція держави не повинна розглядатись відокремлено від загального правотворчого процесу, оскільки саме у правотворчості як найяскравіше відбивається соціальна воля держави. Адже якщо соціальна функція держави – це не тільки слова про людину як найвищу соціальну цінність, але й конкретні дії в сфері соціального забезпечення громадян, то першим у чому ці дії виражаються є саме правотворчість. В цьому плані не можна не згадати положення, що обґрунтовує С.Погребняк, пишучи про те, що функції гуманізм і визнання людини найвищою соціальною цінністю завжди повинні відображатись у діяльності держави, у тому як функціонують органи державної влади і наскільки вони спрямовані у своїй діяльності на забезпечення і захист прав і свобод людини і громадянина [23, с.135-141]. А тому реалізація кожної окремо взятої функції держави напряму залежить від стану поточного законодавства, від якості тих чи інших законів та інших нормативно-правових актів, від рівня ефективності механізмів правового регулювання соціальних відносин та сфери соціального забезпечення.

На жаль, як засвідчує аналіз поточного розвитку соціального законодавства України, воно досі знаходиться у стані формування, оскільки не зважаючи на чисельні здобутки і досягнення, які були реалізовані протягом тих років, що минули з моменту набуття Україною незалежності, чимало питань у сфері соціального захисту досі залишаються невирішеними. Так само можна стверджувати про відсутність цілого ряду правових механізмів та інститутів, які б дозволяли людині більш ефективно реалізовувати і головне – захищати свої соціальні права та інтереси. Принциповим недоліком чинного законодавства є те, що значний масив норм правового регулювання соціальних відносин і досі встановлюється підзаконними нормативними актами, а не законами України. До певної міри це пояснюється загальною невпорядкованістю системи нормативно-правових актів в Україні, адже перед нашою державою досі стоїть завдання створення ефективної системи законодавства, встановлення єдиних загальнообов'язкових вимог до розроблення та прийняття нормативно-правових актів, сприяння упорядкуванню та підвищенню якості нормотворчої діяльності, стабілізації та систематизації законодавства і на цій основі – зміцнення законності та правопорядку, утвердження принципу верховенства права, забезпечення належних умов для реалізації прав і свобод людини та їх ефективного захисту. При цьому можна навести численні випадки суперечностей норм законодавчих та підзаконних актів, що суттєво порушує систему правового регулювання у сфері соціального захисту та конкретні права громадян. Тому цілком обґрунтовано виникає необхідність у підведенні певних підсумків щодо розвитку законодавчого поля України у сфері соціального захисту населення, з тим, щоб критично переосмислити чинні норми, усунути протиріччя і неузгодженості між ними. Причому ця законодавча діяльність має безумовно враховувати ті стандарти та принципи соціального захисту, які нині існують у країнах Європейського Союзу. Маються на увазі норми Європейської соціальної хартії [24] та Європейського кодексу соціального забезпечення [25], які передбачають встановлення базових громадянських прав щодо основних видів соціального ризику, а також законотворча практика європейських країн. На думку багатьох сучасних юристів таким шляхом є кодифікація соціального законодавства, яка повинна бути спрямована на те, щоб, з одного боку, узагальнити норми, згідно з якими здійснюється чинне правове регулювання, і, водночас, передбачати встановлення нових норм, що відповідають назрілим потребам суспільної практики, заповнити прогалини правового регулювання, замінюючи невідлі, застарілі правові положення новими. Інколи цей процес описують як створення своєрідної «соціальної конституції», яка регулює соціальні відносини насамперед з метою забезпечення соціального захисту людини і разі втрати нею здатності самостійно забезпечувати себе і свою сім'ю засобами для повноцінної життєдіяльності і виникнення потреби у підтримці від суспільства і держави, визначає основні засади реалізації передбачених Конституцією України соціальних прав і гарантій громадян України, створення належних умов життя, забезпечення надійного захисту інтересів окремих соціально вразливих категорій населення. Причому, відповідно до європейської практики, загальними засадами зазначеної «соціальної конституції» демократичної, правової і соціальної держави є: 1) забезпечення реалізації соціальних прав громадян на основі зміцнення і розвитку соціальної, демократичної, правової держави, соціальної спрямованості розвитку економіки; 2) визнання найвищою соціальною цінністю в державі людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку; 3) утвердження і забезпечення соціальних прав і свобод людини як головного обов'язку держави; 4) забезпечення рівня життя, не нижчого від прожиткового мінімуму, встановленого законом; 5) забезпечення рівних прав на соціальний захист, рівних конституційних прав і свобод та рівності перед законом; 6) недопущення звуження змісту та обсягу існуючих соціальних прав і свобод людини при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів; 7) неприпустимість позбавлення соціальних прав, крім випадків, встановлених законом; 8) судовий захист соціальних прав та інтересів людини і громадянина.

Утім, незважаючи на декілька проектів соціальних кодексів, які було розроблено вітчизняними законодавцями (за активної участі і сприяння науково-юридичної спільноти), жоден з них так і не було прийнято. Очевидно, що в процесі реалізації соціальної функції перехідною державою фактор якості та повноти правового регулювання відіграє одну з ключових ролей, оскільки діючи на основі права (це, як відомо, базовий принцип правової, демократичної і соціальної держави [26, с.94-102]) держава повинна мати те позитивне право, на яке вона повинна спиратись у своїй діяльності і відповідно до якого вона несе чіткі і конкретні зобов'язання у соціальній сфері. Так само слід привернути особливу увагу до проблеми забезпеченості тих норм і соціальних стандартів, які встановлюються державою. Відповідно до чинного законодавства, державні соціальні гарантії – це встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму. Але доволі часто навіть ці визначені на законодавчому рівні гарантії порушуються і недотримуються, що прямо засвідчує про необхідність створення додаткових механізмів правової відповідальності органів державної влади і місцевого самоврядування за порушення або недотримання державних соціальних гарантій.

Таким чином, як випливає з наведеного вище матеріалу, вивчаючи передумови та фактори реалізації соціальної функції сучасної держави необхідно враховувати й той об'єктивний стан, в якому знаходиться та чи інша країна. Найбільш складним і для науково-теоретичного аналізу в цьому плані є перехідна держава, в якій практично всі без винятку базові передумови ефективної реалізації соціальної функції мають свою специфіку і часто здійснюють негативний вплив як на функціонування держави в цілому, так і на реалізацію соціальної функції зокрема.

Висновки та пропозиції. Підсумовуючи результати проведеного дослідження щодо висвітлення специфіки реалізації соціальної функції у державах перехідного типу, ми можемо сформулювати наступні висновки.

Поступовий характер трансформації правових, економічних і політичних відносин у державах перехідного типу має своїм наслідком те, що в переважній кількості випадків ми маємо справу з неусталеними типами політичної, економічної і правової системи, що відповідним чином впливає на стан реалізації соціальної функції. В наслідок чого зазнають зміни і ті базові передумови, які покликані забезпечувати як сам факт реалізації соціальної функції держави, так і її ефективність. До основних властивостей держав перехідного типу, які впливають на реалізацію соціальної функції відносяться: слабкість державних і правових інститутів, неусталеність соціальних зв'язків в суспільстві, відсутність традицій демократичного управління соціальною, економічною і політичною сферами, високий рівень соціального розшарування суспільства, домінування конфліктогенних факторів в процесі взаємодії різних соціальних і політичних груп, відсутність дієвих механізмів ринкового регулювання і саморегулювання, незадовільний стан соціального законодавства, низький рівень ефективності правових гарантій захисту соціальних прав людини і громадянина. Кожен з перелічених факторів чинить вплив на реалізацію соціальної функції держави, а у своїй сукупності вони здатні серйозно знизити якість діяльності держави у сфері соціального забезпечення і соціального захисту. За цієї причини проблема підвищення ефективності реалізації соціальної функції у перехідних державах має складний і комплексний характер, та має вирішуватись із врахуванням потреби у нейтралізації впливу перелічених властивостей перехідних держав. Лише на цьому шляху можлива побудова обґрунтованої науково-теоретичної моделі вдосконалення соціальної функції держави в умовах перехідного періоду.

Специфіка впливу політичних відносин на розвиток і реалізацію соціальної функції у державах перехідного типу зумовлюється неусталеністю демократичних традицій державного управління, а також відсутністю стійкого політичного консенсусу щодо основних цілей, завдань держави, а також перспектив її політичного і соціального розвитку. У цьому плані політична невизначеність основних суб'єктів політичного управління (органи державної влади, політичні партії тощо) спричиняє брак чіткості у формулюванні цілей і завдань соціальної політики держави, що у свою чергу знижує ефективність державної діяльності у сфері соціального управління та реалізації соціальної функції держави. Разом з тим, політичні системи перехідного типу визначаються високим рівнем політичної конфліктності та намаганням використовувати політику соціального популізму з метою отримання публічної влади. У результаті чого ті чи інші соціальні зобов'язання держави стають елементами політичної боротьби, що не тільки знижує ефективність реалізації соціальної функції держави, але й взагалі перетворює соціальну функцію на один з елементів політичного протистояння у суспільстві. Ще однією важливою властивістю політичних відносин у перехідній державі, яка впливає на процеси реалізації соціальної функції держави, є наявність значних проблем у сфері політичного представництва соціальних інтересів і потреб громадян на державному рівні. Громадянське суспільство та його інститути не можуть у повній мірі виконувати цю функцію через не сформованість самого громадянського суспільства. Яскравим прикладом подібних дисфункцій у сфері політичного представництва соціальних інтересів громадян є майже повна відсутність ефективної політики політичних партій, яка сприяла зміцненню системи соціального захисту громадян, підвищенню рівня соціального забезпечення та соціальної безпеки.

Універсальною проблемою перехідних держав, яка дається в знаки в економічній, політичній і правовій сферах й ускладнює реалізацію соціальної функції держави та знижує рівень ефективності соціального регулювання, є інституціональна неусталеність та інституціональна нестабільність. Головним чином це впливає на механізм реалізації соціальної функції, який не спирається на достатню економічну, політичну і правову основу. Зокрема неусталеність ринкових інститутів та слабкий рівень розвитку економічних відносин не дає змоги державі сформувати необхідну економічну і ресурсну базу для забезпечення соціальних потреб та інтересів громадян держави, неусталеність інститутів політичної системи в частині взаємодії гілок та органів державної влади, відсутність інститутів координації на різних рівнях системи державного управління ускладнює процес формування і практичної реалізації цілісної соціальної політики держави, і нарешті відсутність або низька ефективність багатьох правових інститутів унеможлиблює неухильне і у повному обсязі гарантування соціальних прав людини і громадянина, спричиняє неточності і неузгодженості у системі соціального законодавства. Таким чином забезпечення інституціонального розвитку у правовій, політичній та економічній сферах суспільних відносин відповідно до принципів правової, демократичної і соціальної держави постає головним засобом удосконалення реалізації соціальної функції перехідною державою і одночасно – прискорення самих транзитивних процесів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Воронов І.О. Демократичний транзит: людський вимір / Ігор Олексійович Воронов. – К.: Генеза, 2006. – 328 с.
2. Воронов І.О. Демократичний транзит: політико-владні трансформації / Ігор Олексійович Воронов. – К.: Генеза, 2006. – 232 с.
3. Держава і громадянське суспільство в Україні: проблем взаємодії / За ред. І.О. Кресіної. – К.: Логос, 2007. – 316 с.
4. Горбатенко В.П. Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть / Володимир Павлович Горбатенко. – К.: Видавничий центр «Академія», 1999. – 240 с.
5. Афанасьев В.С., Баглай М.В., Беляев А.А., Валовой Д.В. Социальный менеджмент / В.С. Афанасьев, М.В. Баглай, А.А. Беляев, Д.В. Валовой. – М.: Интел-Синтез, 1999. – 384 с.
6. Мюллер-Армак А. Предложения по осуществлению социальной рыночной экономики / Альфред Мюллер-Армак // Политэконом. – 1996. – № 1. – С. 60-72.
7. Экономическая теория / Под ред. И.П. Николаевой. – М.: Проспект, 1998. – 448 с.
8. Гесць В. Включити людину в процес трансформації – нагальна проблема сьогодення / В. Гесць // Економічний часопис. – 1997. – № 4. – С. 10-13.
9. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики / Олександр Васильович Скрипнюк. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 600 с.
10. Журавский В.С. Политический процесс в Украине: анализ, поиски, решения / Виталий Станіславович Журавский. – К.: «Пошук», 1995. – 128 с.
11. Шаповаленко М.В. Режимні зміни у транзитивних суспільствах / М. В. Шаповаленко // Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2002. – Вип. 18. – С. 416-423.
12. Цветков В.В., Горбатенко В.П. Демократія – Управління – Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства / Віктор Васильович Цветков, Володимир Павлович Горбатенко. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 248 с.
13. Бандурка О.М., Древаль Ю. Д. Парламентаризм в Україні: становлення і розвиток / Олександр Маркович Бандурка, Юрій Дмитрович Древаль. – Х.: Ун-т внутр. справ, 1999. – 288 с.
14. Основи демократії / За заг. ред. О. Колодій. – К.: Вид-во «Ай Бі», 2002. – 684 с.
15. Пугачев В.П., Соловьев А.И. Введение в политологию / Владимир Павлович Пугачев, Александр Иванович Соловьев. – М.: Аспект Пресс, 1997. – 447 с.
16. Француз А.Й. Конституційно-правові основи демократичного розвитку політичної системи сучасної України (концептуальний та нормативний аналіз) / Анатолій Йосипович Француз. – К.: Логос, 2006. – 516 с.
17. Бабенко К.А. Проблема стабільності Конституції в умовах зміни суспільних відносин / Костянтин Анатолійович Бабенко // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 2 (78). – С. 8-12.
18. Примуш М. Політичні партії на виборах / М. Примуш // Віче. – 2003. – № 10 (139). – С. 47-52.
19. Про політичні партії: закон України від 5 квітня 2001 р. № 2365-III // www.zakon.rada.gov.ua
20. Федеративная Республика Германии: Конституция и законодательные акты / Под ред. Ю. П. Урьяса. – М.: Прогресс, 1991. – 472 с.
21. Політико-правові інститути сучасності: структура, функції, ефективність / За заг. ред. М.І. Панова, Л.М. Герасіної. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2005. – 384 с.
22. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи / За ред. Ю.С. Шемшученка: Монографія. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – 656 с.
23. Погребняк С.П. Втілення принципу гуманізму в праві / Станіслав Петрович Погребняк // Вісник Академії правових наук. – 2007. – № 1 (48). – С. 33-42.

УДК 340.13

КОЛЛИЗИЯ И КОНКУРЕНЦИЯ ПРАВОВЫХ НОРМ: АСПЕКТЫ СООТНОШЕНИЯ

Михайлина Т.В., к.ю.н., доцент кафедры теории и истории государства и права и административного права Донецкого национального университета (г. Винница)

Михайліна Т.В. Колізія та конкуренція правових норм: аспекти співвідношення.

У статті висвітлено поняття, основні ознаки колізії та конкуренції правових норм, на підставі чого здійснено аналіз їх співвідношення. Було виявлено, що латинський термін *collisio* у словниках іншомовних слів перекладається як зіткнення протилежних сил, прагнень або інтересів, а конкуренція, у свою чергу, як суперництво кого- або чого-небудь для досягнення найкращого результату. Таким чином, загальна етимологія даних слів майже співпадає, однак юридична природа колізії та конкуренції правових норм відрізняється. Було зроблено висновок, що колізія та конкуренція правових норм являють собою різні правові явища, які перетинаються лише у випадку, коли у конкуренцію вступають колізуючі норми права. Причому колізія віддзеркалює дефекти законодавства, тоді як конкуренція – взаємозв'язок правових норм при кваліфікації фактів реального життя під час правозастосування.

Ключові слова: колізія правових норм, конкуренція правових норм, співвідношення колізії та конкуренції, законодавство, дефекти законодавства, правозастосування.

Михайліна Т.В. Коллизия и конкуренция правовых норм: аспекты соотношения.

В статье раскрыты понятие, основные признаки коллизии и конкуренции правовых норм, на основе чего проведен анализ их соотношения. Было выявлено, что латинский термин *collisio* в словарях иностранных слов переводится как столкновение противоположных сил, стремлений или интересов, а конкуренция, в свою очередь, как соперничество кого- или чего-либо для достижения наилучшего результата. Таким образом, общая этимология данных слов практически совпадает, однако юридическая природа коллизии и конкуренции правовых норм отличается. Был сделан вывод, что коллизия и конкуренция норм права представляют собой различные правовые явления, которые пересекаются лишь тогда, когда в конкуренцию вступают коллизирующие нормы права. При этом коллизия отражает дефекты законодательства, а конкуренция – взаимосвязь правовых норм при квалификации фактов реальной жизни в правоприменении.

Ключевые слова: коллизия правовых норм, конкуренция правовых норм, соотношение коллизии и конкуренции, законодательство, дефекты законодательства, применение права.

Mikhalina T. Rules of law collision and competition: aspects of interrelation.

The definition and attributes of rules of law collision and competition are revealed in the article. The analysis of the categories interrelation was based on this. It was discovered that latin word "collisio" is translated in dictionaries as a conflict of opposite forces or interests. But competition is translated as rivalry somebody or something for the best result. So general etymology of both words practically is similar. But a juridical essence of the categories are different. The conclusion of the article is collision and competition of rules of law are different juridical phenomenon, that coincide just in case when in a competition are rules of law which at the same time are in collision to each other. So collision is a defect of legislation, and competition is a interconnection of rules of law over qualification real life facts.

Keywords: collision of rules of law, competition of rules of law, interrelation collision and competition of rules of law, legislation, defect of legislation, law application/

Постановка проблеми. Коллизійність українського законодавства обумовлена рядом факторів, среди которых основними являются: стремительное развитие общественных отношений, требующее оперативного принятия нормативно-правовых актов, в результате чего нередко появляются противоречивые нормы; отсутствие четкого распределения компетенции между органами государственной власти; недостаточный уровень соблюдения правил законодательной техники. Однако наличие коллизий правовых норм закономерно порождает и проблему их конкуренции в правоприменительной деятельности. А между тем, от правильности применяемой нормы зависит справедливость принимаемого решения, индивидуализация наказания и в конечном итоге формирование положительного правосознания, как правоприменителя, так и обывателя.

Актуальность избранной темы исследования обусловлена тем, что юридическая наука тематике коллизійності норм права уделяла незначительное внимание. В то же время, судебные органы, сталкивающиеся с проблемой коллизій норм права, в соответствии с действующим процессуальным законодательством не имеют права отказать в рассмотрении дела, ссылаясь на противоречивость предписаний законодательства. Поэтому наличие коллизій в законодательстве обуславливает необходимость их преодоления в юридической практике, то есть необходимость осуществления выбора одной из двух норм, которые находятся в противоречии, с целью решения конкретных жизненных ситуаций, из чего и проистекает необходимость уяснения и конкретизации понятий коллизии и конкуренции правовых норм, а также обоснования аспектов их различия и взаимодействия.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема соотношения коллизии и конкуренции правовых норм на протяжении последних десятилетий неоднократно рассматривалась в юридической науке, порождая многочисленные дискуссии, однако единой точки зрения относительно толкования данной категории так и не выработано. Теоретическую основу данного исследования составляют научные труды таких исследователей, как Н.Г. Александров, А.А. Тилле, А.Ф. Черданцев, С.П. Погребняк, М.А. Занина, О.В. Москалюк, В.В. Бойко, И.О. Навроцкий, В.Н. Кудрявцев, З.А. Незнамова, О.К. Марин, В.П. Малков, Н.А. Власенко, В.В. Денисенко, А.М. Мирошниченко, Ю.А. Тихомиров. Но анализ научных источников свидетельствует о недостаточной разработанности темы данного исследования, что дает основания для ее углубленного теоретического анализа.

Выделение нерешенной проблемы. Первоначальная трактовка понятий "коллизия" и "конкуренция" в латинском языке не позволяет обнаружить между ними кардинальных различий, ибо "коллизия" означает столкновение, сотрясение, а "конкуренция" – столкновение, соперничество. Латинский термин *collisio* в словарях иностранных слов переводится как столкновение противоположных сил, стремлений или интересов, а конкуренция, в свою очередь, как соперничество кого- или чего-либо для достижения наилучшего результата [1, с. 235-236]. Сравнение данных позиций, на первый взгляд, также не позволяет выделить существенных различий между рассматриваемыми категориями. Однако их использование в качестве юридических терминов, безусловно, имеет свою специфику, что порождает абсолютно новые оттенки в значении этих слов и соответственно в аспектах их соотношения.

Цель исследования. В качестве цели научной статьи определяется уточнение понятий коллизии и конкуренции правовых норм, разграничение данных юридических категорий, выявление различий между ними и аспектов их взаимодействия.

Результаты исследования. Различные теоретические и практические аспекты коллизій норм права составляют научный интерес многочисленных ученых-юристов. По мнению Н.И. Матузова, коллизии свойственны праву как институциональному образованию самых различных государств и на всех этапах их развития. Бесконфликтных систем права в реальной действительности не существует, и никакая система правовых знаний и принципов никогда не сможет полностью соответствовать скорости социального прогресса, политическим интересам законодателя. Чем активнее и динамичнее развивается законодательство, тем чаще в нем возникают причины для простых и сложных коллизій [2, с. 23].